

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 26ης Οκτωβρίου 2021 *

«Προδικαστική παραπομπή – Συμφωνία μεταξύ της Κυβέρνησης του Βασιλείου του Βελγίου και της Κυβέρνησης του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, αφενός, και της Κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Πολωνίας, αφετέρου, σχετικά με την προώθηση και την αμοιβαία προστασία των επενδύσεων, η οποία υπεγράφη στις 19 Μαΐου 1987 – Διαιτητική διαδικασία – Διαφορά μεταξύ επενδυτή ενός κράτους μέλους και άλλου κράτους μέλους – Ρήτρα διαιτησίας η οποία προβλέπεται στη συμφωνία αυτή και είναι αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης – Ακυρότητα – Ad hoc συμφωνία διαιτησίας μεταξύ των μερών της εν λόγω διαφοράς – Συμμετοχή στη διαιτητική διαδικασία – Σιωπηρή δήλωση της βούλησης του άλλου αυτού κράτους μέλους να συνάψει τη συμφωνία διαιτησίας – Παράνομος χαρακτήρας»

Στην υπόθεση C-109/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Högsta domstolen (Ανώτατο Δικαστήριο, Σουηδία) με απόφαση της 4ης Φεβρουαρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Φεβρουαρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

Republiken Polen

κατά

PL Holdings Sàrl,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, A. Arabadjiev, A. Prechal, K. Jürimäe, S. Rodin και I. Jarukaitis, προέδρους τμήματος, J.-C. Bonichot, M. Safjan, F. Biltgen, P. G. Xuereb, N. Piçarra, L. S. Rossi (εισηγήτρια) και A. Kumin, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: C. Strömholm, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 15ης Μαρτίου 2021,

* Γλώσσα διαδικασίας: η σουηδική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Republiken Polen, εκπροσωπούμενη από τον F. Hoseinian, την A.-M. Tamminen, την J. Tavaststjerna και τον M. Wallin, advokater, επικουρούμενους από την L. Guterstam,
- η PL Holdings Sàrl, εκπροσωπούμενη από τον R. Oldenstam, τον D. Sandberg, τον J. Rosell Svensson, advokater, την L. Rees-Evans, counsel, τον P. Paschalidis, advocate, καθώς και από τον S. Fietta, QC,
- η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek, J. Vláciil και T. Müller καθώς και από τις I. Gavrilova, T. Machoničová και L. Březinová,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller και D. Klebs,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις S. Centeno Huerta και M. J. Ruiz Sánchez,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις E. de Moustier και A. Daniel,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri καθώς και από τον S. Fiorentino,
- η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους C. Schiltz, A. Germeaux και T. Uri,
- η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Z. Fehér καθώς και από την R. Kissné Berta,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. K. Bulterman και C. S. Schillemans καθώς και από τον J. M. Hoogveld,
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους B. Majczyna, M. Rzotkiewicz, M. Martyński και B. Soloch καθώς και από την J. Jackowska-Majeranowska, επικουρούμενους από τον J. Zasada, radca prawny,
- η Σλοβακική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την B. Riczionά,
- η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την H. Leppo,
- η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις H. Shev, M. Salborn Hodgson, C. Meyer-Seitz, A. M. Runeskjöld, H. Eklinder και R. Shahsvan Eriksson καθώς και από τον J. Lundberg,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους F. Erlbacher, K. Simonsson, L. Malferrari και T. Maxian Rusche καθώς και από την E. Ljung Rasmussen,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 22ας Απριλίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 267 και 344 ΣΛΕΕ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Republiken Polen (Δημοκρατίας της Πολωνίας) και της PL Holdings Sàrl, σχετικά με τη δικαιοδοσία διαιτητικού οργάνου το οποίο εξέδωσε δύο διαιτητικές αποφάσεις επί της μεταξύ τους διαφοράς.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

Η ΔΕΣ

- 3 Το άρθρο 9 της υπογραφείσας στις 19 Μαΐου 1987 συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης του Βασιλείου του Βελγίου και της Κυβέρνησης του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, αφενός, και της Κυβέρνησης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Πολωνίας, αφετέρου, σχετικά με την πρόωθηση και την αμοιβαία προστασία των επενδύσεων (στο εξής: ΔΕΣ), προβλέπει τα εξής:

«1. a) Οι διαφορές μεταξύ ενός εκ των συμβαλλομένων μερών και επενδυτή του άλλου συμβαλλόμενου μέρους κοινοποιούνται εγγράφως από τον επενδυτή προς το οικείο συμβαλλόμενο μέρος, μαζί με λεπτομερές υπόμνημα.

b) Κατά την έννοια του παρόντος άρθρου, ο όρος “διαφορές” αναφέρεται σε διαφορές σχετικές με απαλλοτριώσεις, εθνικοποιήσεις ή οποιαδήποτε άλλα μέτρα ίδιας φύσεως που επηρεάζουν τις επενδύσεις, στα οποία περιλαμβάνεται ιδίως η ένταξη της επένδυσης σε καθεστώς δημόσιας ιδιοκτησίας, η υπαγωγή της στον έλεγχο του Δημοσίου καθώς και κάθε άλλο μέτρο στερητικό ή περιοριστικό εμπράγματων δικαιωμάτων το οποίο λαμβάνεται κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας και το οποίο μπορεί να έχει συνέπειες παρεμφερείς προς αυτές της απαλλοτρίωσης.

c) Οι εν λόγω διαφορές επιλύονται, ει δυνατόν, με φιλικό διακανονισμό μεταξύ των δύο ενδιαφερόμενων μερών.

2. Αν η διαφορά δεν επιλυθεί εντός προθεσμίας έξι μηνών από την ημερομηνία της έγγραφης κοινοποίησης κατά τα οριζόμενα στην παράγραφο 1, υποβάλλεται, κατ’ επιλογήν του επενδυτή, σε διαιτησία ενώπιον ενός από τα όργανα που αναφέρονται κατωτέρω:

a) του Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου Στοκχόλμης [στο εξής: SCC]·

[...].

5. Το διαιτητικό όργανο εκδίδει απόφαση βάσει:

– του εθνικού δικαίου του συμβαλλόμενου μέρους που είναι μέρος της διαφοράς, στην επικράτεια του οποίου πραγματοποιείται η επένδυση, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων περί σύγκρουσης νόμων·

– των διατάξεων της παρούσας Συμφωνίας·

- των όρων τυχόν ειδικής συμφωνίας που αφορά την επένδυση·
- των γενικώς παραδεδεγμένων κανόνων και αρχών του διεθνούς δικαίου.

6. Οι διαιτητικές αποφάσεις δεν προσβάλλονται με ένδικα μέσα και είναι δεσμευτικές για τα διαφωνούντα μέρη. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος αναλαμβάνει την υποχρέωση να εκτελεί τις εν λόγω αποφάσεις σύμφωνα με την εθνική του νομοθεσία.»

Η συμφωνία για τη λήξη ισχύος των διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- 4 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της συμφωνίας για τη λήξη ισχύος των διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2020, L 169, σ. 1) ορίζει τα εξής:

«Τα συμβαλλόμενα μέρη επιβεβαιώνουν ότι οι Ρήτρες Διαιτησίας [μεταξύ επενδυτή και Δημοσίου οι οποίες περιέχονται σε Διμερή Επενδυτική Συμφωνία] αντιβαίνουν στις Συνθήκες της ΕΕ και, ως εκ τούτου, δεν εφαρμόζονται. Ως αποτέλεσμα αυτής της ασυμβατότητας μεταξύ των Ρητρών Διαιτησίας και των Συνθηκών της ΕΕ, αρχής γενομένης από την ημερομηνία κατά την οποία το τελευταίο από τα συμβαλλόμενα μέρη Διμερούς Επενδυτικής Συμφωνίας έγινε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ρήτρα Διαιτησίας που περιλαμβάνεται στην εν λόγω Διμερή Επενδυτική Συμφωνία δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως νομική βάση για τη Διαιτητική Διαδικασία.»

- 5 Το άρθρο 7 της εν λόγω συμφωνίας ορίζει τα ακόλουθα:

«Όταν τα συμβαλλόμενα μέρη είναι μέρη στις Διμερείς Επενδυτικές Συμφωνίες βάσει των οποίων κινήθηκαν Εκκρεμείς Διαιτητικές Διαδικασίες ή Νέες Διαιτητικές Διαδικασίες:

- α) ενημερώνουν, σε συνεργασία μεταξύ τους και με βάση τη δήλωση του παραρτήματος Γ, τα διαιτητικά δικαστήρια σχετικά με τις έννομες συνέπειες της απόφασης [της 6ης Μαρτίου 2018,] *Achmea* [(C-284/16, EU:C:2018:158)], όπως περιγράφονται στο άρθρο 4· και
- β) εάν είναι διάδικοι σε δικαστική διαδικασία που αφορά διαιτητική απόφαση η οποία εκδόθηκε βάσει Διμερούς Επενδυτικής Συμφωνίας, ζητούν από το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο, μεταξύ άλλων και σε οποιαδήποτε τρίτη χώρα, κατά περίπτωση, να εξαφανίσει τη διαιτητική απόφαση, να την ακυρώσει ή να μην προβεί στην αναγνώριση και την εκτέλεσή της.»

Το σουηδικό δίκαιο

Ο νόμος περί διαιτησίας

- 6 Το άρθρο 1 του *lag om skiljeförfarande* (νόμου περί διαιτητικής διαδικασίας) (SFS 1999, αριθ. 116), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος περί διαιτησίας), έχει ως εξής:

«Οι διαφορές σχετικά με ζητήματα για τα οποία είναι δυνατόν να επιτευχθεί φιλικός διακανονισμός μεταξύ των μερών μπορούν, με συμφωνία των μερών αυτών, να υποβληθούν προς επίλυση στην κρίση ενός ή περισσότερων διαιτητών. Μια τέτοια συμφωνία μπορεί να αφορά μελλοντικές διαφορές

που άπτονται έννομης σχέσης μνημονευόμενης στη συμφωνία. Η διαφορά μπορεί να αφορά την ύπαρξη συγκεκριμένου πραγματικού περιστατικού.

[...]»

- 7 Το άρθρο 2 του νόμου περί διαιτησίας προβλέπει τα ακόλουθα:

«Οι διαιτητές μπορούν να εξετάσουν αν έχουν δικαιοδοσία να επιλύσουν τη διαφορά.

Εάν οι διαιτητές κρίνουν, εκδίδοντας απόφαση, ότι έχουν δικαιοδοσία να επιλύσουν τη διαφορά, το μέρος που δεν συμφωνεί με την απόφαση αυτή μπορεί να ζητήσει να εξεταστεί το ζήτημα από εφετείο. Η εν λόγω αγωγή πρέπει να ασκηθεί το αργότερο τριάντα ημέρες μετά την ημερομηνία κοινοποίησης της απόφασης στο μέρος αυτό. Οι διαιτητές μπορούν να συνεχίσουν τη διαιτητική διαδικασία, εν αναμονή της απόφασης του εφετείου.

Σε περίπτωση αγωγής ασκούμενης κατά διαιτητικής απόφασης η οποία περιέχει κρίση σχετικά με τη δικαιοδοσία, εφαρμόζονται τα άρθρα 34 και 36.»

- 8 Το άρθρο 33, πρώτο εδάφιο, του νόμου αυτού ορίζει τα εξής:

«Μια διαιτητική απόφαση είναι άκυρη

- 1) εάν περιλαμβάνει την εξέταση ζητήματος το οποίο, κατά το σουηδικό δίκαιο, δεν μπορεί να επιλυθεί από διαιτητές,
- 2) εάν η διαιτητική απόφαση ή ο τρόπος έκδοσής της αντίκειται προδήλως στη σουηδική δημόσια τάξη, ή

[...]».

- 9 Το άρθρο 34, δεύτερο εδάφιο, του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«Ένα μέρος δεν δικαιούται να επικαλεστεί πραγματικό περιστατικό από την επίκληση του οποίου είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι παραιτήθηκε είτε επειδή μετέσχε στη διαδικασία χωρίς να προβάλλει ένσταση είτε λόγω άλλης συμπεριφοράς. Το γεγονός και μόνον ότι ένα μέρος έχει ορίσει διαιτητή δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι το μέρος αυτό έχει αποδεχθεί τη δικαιοδοσία των διαιτητών να αποφανθούν επί του υποβληθέντος ζητήματος. [...]»

- 10 Κατά την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες για το άρθρο 34 του ως άνω νόμου προκύπτει ότι ένα μέρος που μετέχει στη διαδικασία χωρίς να προβάλλει εξαρχής ένσταση έλλειψης δικαιοδοσίας του διαιτητικού οργάνου θεωρείται, γενικώς, ότι έχει αποδεχθεί τη δικαιοδοσία του οργάνου αυτού για την επίλυση της διαφοράς. Η μη προβολή ένστασης κατά του κύρους συμφωνίας διαιτησίας μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι έχει ως αποτέλεσμα την υποχρέωση των μερών να προσφύγουν στη διαιτησία βάσει του δικαίου των συμβάσεων. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει συναφώς ότι, σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες του δικαίου αυτού, μια έγκυρη συμφωνία διαιτησίας μπορεί να προκύπτει, παραδείγματος χάριν, από τη σιωπηρή συμπεριφορά των μερών ή από την αδράνεια ενός εξ αυτών.

Ο κανονισμός διαιτησίας

- 11 Κατά το άρθρο 2 του κανονισμού διαιτησίας του Ινστιτούτου Διαιτησίας του SCC του 2010, η αίτηση υπαγωγής στη διαιτησία πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει «αντίγραφο ή περιγραφή της συμφωνίας διαιτησίας ή της ρήτηρας διαιτησίας της οποίας γίνεται επίκληση για την επίλυση της διαφοράς».

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 12 Η PL Holdings είναι εταιρία λουξεμβουργιανού δικαίου συσταθείσα στο Λουξεμβούργο. Κατά τα έτη 2010 έως 2013, απέκτησε συμμετοχή στο κεφάλαιο δύο πολωνικών τραπεζών. Δεδομένου ότι οι δύο αυτές τράπεζες συγχωνεύθηκαν το 2013, η PL Holdings κατέστη κυρία του 99 % των μετοχών της νέας τράπεζας που προέκυψε από τη συγχώνευση.
- 13 Τον Ιούλιο του 2013, η Komisja Nadzoru Finansowego (επιτροπή χρηματοπιστωτικής εποπτείας, Πολωνία), οργανισμός πολωνικού δικαίου επιφορτισμένος με την εποπτεία των τραπεζών και των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Πολωνία, αποφάσισε να αναστείλει τα δικαιώματα ψήφου που συνδέονταν με τους τίτλους της PL Holdings στη νέα αυτή τράπεζα και να διατάξει την αναγκαστική εκποίηση των εν λόγω τίτλων.
- 14 Η PL Holdings αποφάσισε να κινήσει διαιτητική διαδικασία κατά της Δημοκρατίας της Πολωνίας ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου συγκροτηθέντος στο Ινστιτούτο Διαιτησίας του SCC (στο εξής: διαιτητικό δικαστήριο).
- 15 Με την από 28 Νοεμβρίου 2014 αίτησή της, η PL Holdings επικαλέστηκε το άρθρο 9 της ΔΕΣ προκειμένου να τεκμηριώσει τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου αυτού για την εκδίκαση της επίμαχης στην κύρια δίκη διαφοράς. Ζήτησε από το ως άνω δικαστήριο να διαπιστώσει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας παρέβη τη ΔΕΣ και να υποχρεώσει το εν λόγω κράτος μέλος να της καταβάλει αποζημίωση.
- 16 Στις 30 Νοεμβρίου 2014, η Δημοκρατία της Πολωνίας απάντησε στην αίτηση αυτή, αποστέλλοντας έγγραφο στη γραμματεία του SCC με το οποίο εξέφρασε την πρόθεσή της να αμφισβητήσει την ύπαρξη έγκυρης συγκατάθεσης εκ μέρους της για τη διαιτητική διαδικασία που κίνησε η PL Holdings.
- 17 Στις 7 Αυγούστου 2015, η PL Holdings κατέθεσε δικόγραφο προσφυγής στη διαιτησία ενώπιον του διαιτητικού δικαστηρίου, εκθέτοντας, μεταξύ άλλων, τις αιτιάσεις της σχετικά με τα μέτρα που μνημονεύονται στη σκέψη 13 της παρούσας απόφασης.
- 18 Με το υπόμνημα αντικρούσεως της 13ης Νοεμβρίου 2015, η Δημοκρατία της Πολωνίας αμφισβήτησε τη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου για τον λόγο ότι η PL Holdings δεν ήταν «επενδυτής» κατά την έννοια της ΔΕΣ.
- 19 Με υπόμνημα της 27ης Μαΐου 2016, η Δημοκρατία της Πολωνίας προέβαλε ένα πρόσθετο επιχειρήμα προκειμένου να αμφισβητήσει τη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου, με το οποίο υποστήριζε ότι η ρήτρα διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ είναι αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης.

- 20 Με τη μερική διαιτητική απόφαση της 28ης Ιουνίου 2017, το διαιτητικό δικαστήριο έκρινε ότι είχε δικαιοδοσία βάσει του άρθρου 9 της ΔΕΣ. Το δικαστήριο αυτό διαπίστωσε ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας, διατάσσοντας την αναγκαστική εκποίηση των συμμετοχών που κατείχε η PL Holdings στη νέα πολωνική τράπεζα, παρέβη τη ΔΕΣ και ότι, ως εκ τούτου, η PL Holdings μπορούσε να αξιώσει αποζημίωση.
- 21 Με την οριστική διαιτητική απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2017, το διαιτητικό δικαστήριο υποχρέωσε τη Δημοκρατία της Πολωνίας να καταβάλει στην PL Holdings αποζημίωση και να φέρει τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η PL Holdings στο πλαίσιο της διαιτητικής διαδικασίας.
- 22 Στις 28 Σεπτεμβρίου 2017, η Δημοκρατία της Πολωνίας άσκησε αγωγή ενώπιον του Svea hovrätt (εφετείου Στοκχόλμης, Σουηδία) με αίτημα την ακύρωση των διαιτητικών αποφάσεων της 28ης Ιουνίου και της 28ης Σεπτεμβρίου 2017.
- 23 Προς στήριξη της αγωγής της, υποστήριξε ότι, καταρχάς, τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ δεν επιτρέπουν να υποβληθεί ενώπιον διαιτητικού οργάνου μια διαφορά μεταξύ επενδυτή ενός κράτους μέλους και άλλου κράτους μέλους με αντικείμενο επενδύσεις. Επομένως, το άρθρο 9 της ΔΕΣ αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης, πράγμα το οποίο συνεπάγεται ότι οι διαιτητικές αποφάσεις που εκδίδονται βάσει του άρθρου αυτού είναι αντίθετες προς τη δημόσια τάξη της Ένωσης και, κατά συνέπεια, άκυρες, σύμφωνα με το άρθρο 33, πρώτο εδάφιο, σημεία 1 και 2, του νόμου περί διαιτησίας. Δεδομένου ότι η ακυρότητα των διαιτητικών αυτών αποφάσεων απορρέει άμεσα από την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να είναι δυνατή η αυτεπάγγελτη εξέτασή της από τον δικαστή.
- 24 Περαιτέρω, η Δημοκρατία της Πολωνίας αμφισβήτησε, εντός της προθεσμίας που προβλέπεται στο άρθρο 34, δεύτερο εδάφιο, του νόμου περί διαιτησίας, τη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου επικαλούμενη την ακυρότητα του άρθρου 9 της ΔΕΣ. Εν πάση περιπτώσει, εάν τυχόν κριθεί ότι η εφαρμογή του άρθρου 34, δεύτερο εδάφιο, συνεπάγεται το απαράδεκτο της ένστασης έλλειψης δικαιοδοσίας που προέβαλε η Δημοκρατία της Πολωνίας, η διάταξη αυτή δεν πρέπει, κατ' αυτή, να εφαρμοστεί, στο μέτρο που εμποδίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης.
- 25 Τέλος, η Δημοκρατία της Πολωνίας υποστήριξε ότι δεν είχε παραιτηθεί από την επίκληση της έλλειψης δικαιοδοσίας του διαιτητικού δικαστηρίου, οπότε δεν ήταν δυνατόν να συναχθεί από τη συμπεριφορά που επέδειξε μετά την υποβολή της αίτησης διαιτησίας της PL Holdings ότι είχε τη σιωπηρή πρόθεση να συνάψει ad hoc συμφωνία διαιτησίας με την εταιρία αυτή, άλλη από τη ρήτρα διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ.
- 26 Η PL Holdings αμφισβήτησε την ορθότητα της επιχειρηματολογίας της Δημοκρατίας της Πολωνίας. Υποστήριξε ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης διαφορά αναφέρεται σε ζητήματα, όπως είναι η παράβαση από τη Δημοκρατία της Πολωνίας των υποχρεώσεων της βάσει της ΔΕΣ καθώς και το δικαίωμα αποζημίωσης της PL Holdings, τα οποία μπορούν να επιλυθούν με διαιτησία, σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου περί διαιτησίας.
- 27 Ειδικότερα, το άρθρο 9 της ΔΕΣ συνιστά έγκυρη «πρόταση υπαγωγής σε διαιτησία» διατυπωθείσα από τη Δημοκρατία της Πολωνίας, την οποία η PL Holdings αποδέχθηκε υποβάλλοντας αίτηση διαιτησίας. Εξάλλου, η Δημοκρατία της Πολωνίας αμφισβήτησε εκπρόθεσμα το κύρος της ρήτρας διαιτησίας, το δε ζήτημα αν η ρήτρα αυτή είναι αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορεί να εξεταστεί αυτεπαγγέλτως από τον δικαστή.

- 28 Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η εκ μέρους της Δημοκρατίας της Πολωνίας «πρόταση υπαγωγής σε διαιτησία» η οποία απορρέει από το άρθρο 9 της ΔΕΣ ήταν άκυρη, συνήφθη παρά ταύτα ad hoc συμφωνία διαιτησίας μεταξύ των διαδίκων της κύριας δίκης, σύμφωνα με το σουηδικό δίκαιο και τις αρχές της εμπορικής διαιτησίας, λαμβανομένης υπόψη της συμπεριφοράς των διαδίκων αυτών. Συγκεκριμένα, υποβάλλοντας αίτηση διαιτησίας, η PL Holdings πρότεινε την υπαγωγή της διαφοράς σε διαιτησία κατά τον ίδιο τρόπο με τον προβλεπόμενο στο άρθρο 9 της ΔΕΣ και η Δημοκρατία της Πολωνίας αποδέχθηκε σιωπηρώς την πρόταση αυτή καθόσον δεν αμφισβήτησε εγκύτως τη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου βάσει της εν λόγω συμφωνίας.
- 29 Το Svea hovrätt (εφετείο Στοκχόλμης) απέρριψε σε πρώτο βαθμό την αγωγή της Δημοκρατίας της Πολωνίας. Το δικαστήριο αυτό έκρινε, καταρχάς, ότι η απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), η οποία, κατά τη γνώμη του, έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης, συνεπάγεται μεν την ακυρότητα του άρθρου 9 της ΔΕΣ και, ως εκ τούτου, της μόνιμης πρότασης της Δημοκρατίας της Πολωνίας προς τους επενδυτές άλλων κρατών μελών, κατά την οποία διαφορά σχετική με τη συμφωνία αυτή πρέπει να επιλύεται από διαιτητικό όργανο, πλην όμως η ακυρότητα δεν εμποδίζει ένα κράτος μέλος και έναν επενδυτή άλλου κράτους μέλους να συνάψουν, σε μεταγενέστερο στάδιο, ad hoc συμφωνία διαιτησίας προκειμένου να επιλύσουν την εν λόγω διαφορά. Μια τέτοια ad hoc συμφωνία διαιτησίας στηρίζεται στην κοινή βούληση των μερών της διαφοράς και συνάπτεται βάσει των ίδιων αρχών με εκείνες που διέπουν μια διαδικασία εμπορικής διαιτησίας.
- 30 Περαιτέρω, οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης διαιτητικές αποφάσεις αφορούσαν ζητήματα δυνάμενα να επιλυθούν με διαιτησία και το περιεχόμενό τους δεν ήταν αντίθετο προς τη δημόσια τάξη, οπότε δεν συνέτρεχε λόγος να ακυρωθούν βάσει του άρθρου 33, πρώτο εδάφιο, σημεία 1 ή 2, του νόμου περί διαιτησίας.
- 31 Τέλος, η Δημοκρατία της Πολωνίας αμφισβήτησε εκπρόθεσμα το κύρος της ρήτρας διαιτησίας που περιλαμβανόταν στο άρθρο 9 της ΔΕΣ και, ως εκ τούτου, απώλεσε το δικαίωμα επίκλησης της ακυρότητάς της, βάσει του άρθρου 34, δεύτερο εδάφιο, του νόμου περί διαιτησίας.
- 32 Το αιτούν δικαστήριο, το Högsta domstolen (Ανώτατο Δικαστήριο, Σουηδία), ενώπιον του οποίου η Δημοκρατία της Πολωνίας άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του Svea hovrätt (εφετείο Στοκχόλμης), εκτιμά ότι έχει αποδειχθεί ότι η ρήτρα διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης. Ωστόσο, κρίνει ότι είναι αναγκαίο να υποβάλει ερώτημα στο Δικαστήριο προκειμένου να μπορέσει να λάβει απόφαση σχετικά με τις θέσεις που έχουν διατυπώσει και επανέλαβαν ενώπιόν του οι διάδικοι, δεδομένου ότι ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να ερμηνευθούν, εν προκειμένω, οι επίμαχες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν είναι σαφής.
- 33 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Högsta domstolen (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:
- «Έχουν τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ, όπως έχουν ερμηνευθεί με την απόφαση [της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158)], την έννοια ότι μια συμφωνία διαιτησίας –όταν μια επενδυτική συμφωνία περιέχει ρήτρα διαιτησίας η οποία είναι άκυρη λόγω του ότι η επενδυτική συμφωνία συνήφθη μεταξύ δύο κρατών μελών– είναι άκυρη εάν η σύναψή της μεταξύ κρατους μελών και επενδυτή προκύπτει από το γεγονός ότι το κράτος μέλος, μετά την κίνηση διαιτητικής διαδικασίας από τον επενδυτή, παραιτείται, εξ ιδίας βουλήσεως, από την προβολή ενστάσεως ελλείψεως δικαιοδοσίας;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 34 Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, στο Δικαστήριο απόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο μια χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα προδικαστικά ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 35 Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου, έχει αποδειχθεί, στην υπόθεση της κύριας δίκης, ότι η ρήτρα διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ είναι άκυρη διότι θίγει την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης, την πλήρη αποτελεσματικότητά του και την ομοιόμορφη εφαρμογή του, καθώς και ότι δεν μπορεί να κινηθεί εγκύρως διαιτητική διαδικασία βάσει της εν λόγω ρήτρας διαιτησίας.
- 36 Μολονότι η PL Holdings κίνησε, αρχικώς, διαιτητική διαδικασία κατά της Δημοκρατίας της Πολωνίας βάσει του άρθρου 9 της ΔΕΣ, στη συνέχεια υποστήριξε ότι η αίτηση διαιτησίας που υπέβαλε δεν συνιστούσε αποδοχή της πρότασης της Δημοκρατίας της Πολωνίας για υπαγωγή σε διαιτησία η οποία περιλαμβανόταν στο άρθρο 9 της ΔΕΣ, αλλά έπρεπε να θεωρηθεί ως ίδιου περιεχομένου πρόταση υπαγωγής σε διαιτησία, την οποία η Δημοκρατία της Πολωνίας αποδέχθηκε σιωπηρώς δεδομένου ότι δεν αμφισβήτησε εγκύρως τη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου εντός της προθεσμίας που προβλέπει προς τούτο το σουηδικό δίκαιο, το οποίο εφαρμόζεται στην εν λόγω διαιτητική διαδικασία. Επομένως, η συμφωνία αυτή αντικατέστησε τη ρήτρα διαιτησίας στο πλαίσιο της ΔΕΣ, η οποία συνέχισε να εφαρμόζεται στην ίδια διαιτητική διαδικασία επί της νέας αυτής νομικής βάσης. Πράγματι, τελικά κρίθηκε ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας παρέβη τη ΔΕΣ.
- 37 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία η οποία επιτρέπει σε κράτος μέλος να συνάψει με επενδυτή άλλου κράτους μέλους ad hoc συμφωνία διαιτησίας που καθιστά δυνατή τη συνέχιση διαιτητικής διαδικασίας κινηθείσας βάσει ρήτρας διαιτησίας η οποία έχει περιεχόμενο πανομοιότυπο με εκείνο της ad hoc συμφωνίας, περιλαμβάνεται σε διεθνή συμφωνία συναφθείσα μεταξύ των δύο αυτών κρατών μελών και είναι άκυρη λόγω του ότι αντιβαίνει στα ως άνω άρθρα.
- 38 Προκαταρκτικώς, διευκρινίζεται ότι το ερώτημα αυτό στηρίζεται στην παραδοχή ότι, λαμβανομένης υπόψη της ακυρότητας της ρήτρας διαιτησίας που περιλαμβάνεται στο άρθρο 9 της ΔΕΣ, η Δημοκρατία της Πολωνίας αποδέχθηκε σιωπηρώς, βάσει του εφαρμοστέου σουηδικού δικαίου, την πρόταση της PL Holdings για υπαγωγή σε διαιτησία, καθόσον δεν αμφισβήτησε εγκαίρως τη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου και, κατ' αυτόν τον τρόπο, συνήψε με την PL Holdings χωριστή ad hoc συμφωνία διαιτησίας, της οποίας όμως το περιεχόμενο ήταν πανομοιότυπο με εκείνο της ρήτρας διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ.
- 39 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο διαδικασίας κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, η οποία στηρίζεται στη σαφή διάκριση των αρμοδιοτήτων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, κάθε εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου (απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, SEGRO και Horváth, C-52/16 και C-113/16, EU:C:2018:157, σκέψη 98 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 40 Ως εκ τούτου, εναπόκειται αποκλειστικά στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, εκ των προτέρων, όλα τα πραγματικά στοιχεία που σχετίζονται με την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης κατάσταση προκειμένου να διαπιστώσει αν υπήρχε βούληση της Δημοκρατίας της Πολωνίας, πράγμα το οποίο η τελευταία αμφισβητεί, να αποδεχθεί την πρόταση της PL Holdings για υπαγωγή σε διαιτησία.
- 41 Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας αμφισβήτησε εξ αρχής τη δικαιοδοσία του διαιτητικού δικαστηρίου βάσει της ΔΕΣ. Ειδικότερα, καταρχάς, με το από 30 Νοεμβρίου 2014 έγγραφό της προς τη γραμματεία του SCC, εξέφρασε την πρόθεσή της να προβάλει την ανυπαρξία έγκυρης συμφωνίας διαιτησίας. Στη συνέχεια, αμφισβήτησε, ήδη με το υπόμνημα αντικρούσεως της 13ης Νοεμβρίου 2015 που κατέθεσε ενώπιον του διαιτητικού δικαστηρίου, τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου αυτού, για τον λόγο ότι η PL Holdings δεν ήταν «επενδυτής» κατά την έννοια της ΔΕΣ. Τέλος, με το από 27 Μαΐου 2016 υπόμνημά της, λίγες ημέρες μετά την υποβολή ενώπιον του Δικαστηρίου της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, *Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158)*, η Δημοκρατία της Πολωνίας υποστήριξε ότι το διαιτητικό δικαστήριο δεν είχε δικαιοδοσία να αποφανθεί επί της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης διαφοράς λόγω της ακυρότητας της ρήτρας διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ –η οποία είχε αποτελέσει τη μοναδική βάση της αίτησης διαιτησίας της PL Holdings–, δεδομένου ότι η ρήτρα αυτή ήταν αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης.
- 42 Στο πλαίσιο αυτό, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να λάβει υπόψη τις ενστάσεις που προβλήθηκαν από τη Δημοκρατία της Πολωνίας καθ' όλη τη διάρκεια της διαιτητικής διαδικασίας προκειμένου να διαπιστώσει αν υπήρχε βούληση του εν λόγω κράτους μέλους να συνάψει, παρά την ακυρότητα της ρήτρας διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ και, ως εκ τούτου, της νομικής βάσης που επικαλέστηκε η PL Holdings για την κίνηση της διαιτητικής διαδικασίας, *ad hoc* συμφωνία διαιτησίας με περιεχόμενο πανομοιότυπο με εκείνο της ρήτρας διαιτησίας. Ειδικότερα, το δικαστήριο αυτό πρέπει να βεβαιωθεί ότι βάσει της αίτησης διαιτησίας της PL Holdings της 28ης Νοεμβρίου 2014, σύμφωνα με το άρθρο 2 του κανονισμού διαιτησίας του Ινστιτούτου Διαιτησίας του SCC του 2010, σε συνδυασμό με τη μετέπειτα συμπεριφορά της Δημοκρατίας της Πολωνίας, είναι δυνατόν να συναχθεί με σαφήνεια η ύπαρξη *ad hoc* συμφωνίας διαιτησίας μεταξύ του επενδυτή αυτού και της Δημοκρατίας της Πολωνίας, καθώς και ότι, ως εκ τούτου, η τελευταία ήταν σε θέση να αμφισβητήσει λυσιτελώς το κύρος της εν λόγω συμφωνίας ενώπιον του διαιτητικού δικαστηρίου.
- 43 Επομένως, μόνο στην περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η Δημοκρατία της Πολωνίας πράγματι παρέσχε σιωπηρώς τη συγκατάθεσή της ώστε να δεσμευθεί από μια τέτοια *ad hoc* συμφωνία διαιτησίας, της οποίας το περιεχόμενο ήταν πανομοιότυπο με εκείνο της ρήτρας διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ, πρέπει να εξακριβωθεί αν η σύναψη μιας τέτοιας συμφωνίας υπό τις συνθήκες αυτές είναι σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης.
- 44 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αποκλείουν διάταξη διεθνούς συμφωνίας συναφθείσας μεταξύ δύο κρατών μελών δυνάμει της οποίας επενδυτής ενός από τα εν λόγω κράτη μέλη μπορεί, σε περίπτωση διαφοράς που αφορά επενδύσεις στο άλλο κράτος μέλος, να κινήσει διαδικασία κατά του τελευταίου αυτού κράτους μέλους ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου του οποίου τη δικαιοδοσία έχει αναλάβει την υποχρέωση να αποδεχθεί αυτό το κράτος μέλος (απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, *Achmea, C-284/16, EU:C:2018:158*, σκέψη 60).

- 45 Συγκεκριμένα, με τη σύναψη μιας τέτοιας συμφωνίας, τα συμβαλλόμενα σε αυτήν κράτη μέλη συναινούν να μην υπόκεινται στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων τους και, ως εκ τούτου, στο σύστημα ένδικων βοηθημάτων και μέσων που το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ τους επιβάλλει να προβλέπουν στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117, σκέψη 34) διαφορές οι οποίες ενδέχεται να αφορούν την εφαρμογή ή την ερμηνεία του δικαίου αυτού. Συνεπώς, μια τέτοια συμφωνία είναι ικανή να αποκλείσει την επίλυση των διαφορών αυτών κατά τρόπο που να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα του εν λόγω δικαίου (πρβλ. απόφαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2021, *Komstroy*, C-741/19, EU:C:2021:655, σκέψεις 59 και 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 46 Δεν αμφισβητείται ότι η ρήτρα διαιτησίας του άρθρου 9 της ΔΕΣ μπορεί, όπως ακριβώς και η επίμαχη στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158), να έχει ως αποτέλεσμα να αποφανθεί ένα διαιτητικό όργανο επί διαφορών που ενδέχεται να αφορούν την εφαρμογή ή την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης. Ως εκ τούτου, η εν λόγω ρήτρα διαιτησίας είναι ικανή να θέσει εν αμφιβόλω, πέραν της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών, τη διατήρηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα του δικαίου της Ένωσης, η οποία διασφαλίζεται μέσω της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής που προβλέπει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ. Συνεπώς, η ως άνω ρήτρα δεν είναι συμβατή με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας που απορρέει από το άρθρο 4, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, ΣΕΕ και θίγει την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης που κατοχυρώνεται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 344 ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, *Achmea*, C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψεις 58 και 59). Επιπλέον, όπως επιβεβαιώνει το άρθρο 4, παράγραφος 1, της συμφωνίας για τη λήξη ισχύος των διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από την ημερομηνία προσχώρησης της Δημοκρατίας της Πολωνίας στην Ένωση, την 1η Μαΐου 2004, το άρθρο 9 της ΔΕΣ δεν μπορούσε πλέον να χρησιμεύσει ως βάση για διαιτητική διαδικασία μεταξύ ενός επενδυτή και του εν λόγω κράτους μέλους.
- 47 Εάν επιτρεπόταν σε κράτος μέλος, το οποίο είναι μέρος διαφοράς που ενδέχεται να αφορά την εφαρμογή και την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, να υποβάλει τη διαφορά αυτή σε διαιτητικό όργανο το οποίο έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με το όργανο που προβλέπεται από άκυρη ρήτρα διαιτησίας περιλαμβανόμενη σε διεθνή συμφωνία όπως είναι η μνημονευθείσα στη σκέψη 44 της παρούσας απόφασης, συνάπτοντας *ad hoc* συμφωνία διαιτησίας με το ίδιο περιεχόμενο με εκείνο της εν λόγω ρήτρας, τούτο θα συνεπαγόταν, στην πραγματικότητα, καταστράτηγηση των υποχρεώσεων που το κράτος μέλος υπέχει από τις Συνθήκες και, ειδικότερα, από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ καθώς και από τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ, όπως αυτά ερμηνεύθηκαν με την απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158).
- 48 Πράγματι, καταρχάς, μια τέτοια *ad hoc* συμφωνία διαιτησίας θα παρήγε, ως προς τη διαφορά στο πλαίσιο της οποίας συνήφθη, τα ίδια αποτελέσματα με εκείνα που θα απέρρεαν από μια τέτοια ρήτρα. Ο λόγος ύπαρξης της *ad hoc* συμφωνίας θα ήταν ακριβώς η αντικατάσταση της ρήτρας διαιτησίας που περιέχεται σε διάταξη όπως το άρθρο 9 της ΔΕΣ, προκειμένου να διατηρηθούν τα αποτελέσματα της ρήτρας παρά την ακυρότητά της.
- 49 Περαιτέρω, όπως ορθώς επισήμανε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το επιχείρημα ότι πρόκειται για μεμονωμένη περίπτωση δεν καθιστά τις συνέπειες της καταστράτηγησης των υποχρεώσεων τις οποίες υπέχει το οικείο κράτος μέλος από τις διατάξεις που μνημονεύονται στη σκέψη 47 της παρούσας απόφασης λιγότερο σοβαρές. Πράγματι, η νομική προσέγγιση την οποία ακολούθησε

η PL Holdings θα μπορούσε να υιοθετηθεί σε μεγάλο αριθμό διαφορών που ενδέχεται να αφορούν την εφαρμογή και την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, με αποτέλεσμα να θίγεται συστηματικά η αυτονομία του.

50. Επισημαίνεται επίσης ότι κάθε αίτηση διαιτησίας που απευθύνεται σε κράτος μέλος από επενδυτή άλλου κράτους μέλους βάσει ρήτρας διαιτησίας η οποία περιέχεται σε διμερή επενδυτική συμφωνία μεταξύ των δύο αυτών κρατών μελών θα ήταν δυνατόν, παρά την ακυρότητα της ρήτρας, να περιλαμβάνει πρόταση υπαγωγής σε διαιτησία έναντι του οικείου καθού κράτους μέλους, το οποίο, σε μια τέτοια περίπτωση, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποδέχθηκε την πρόταση απλώς και μόνον επειδή παρέλειψε να προβάλει συγκεκριμένα επιχειρήματα κατά της ύπαρξης *ad hoc* συμφωνίας διαιτησίας. Μια τέτοια κατάσταση, όμως, θα είχε ως συνέπεια τη διατήρηση των αποτελεσμάτων της δέσμευσης περί αποδοχής της δικαιοδοσίας του επιληφθέντος διαιτητικού οργάνου, δέσμευσης την οποία το κράτος μέλος ανέλαβε κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης και η οποία, ως εκ τούτου, είναι άκυρη.
51. Επιπλέον, το κύρος του τίτλου που θεμελιώνει τη δικαιοδοσία ενός διαιτητικού οργάνου, λαμβανομένων υπόψη των άρθρων 267 και 344 ΣΛΕΕ, δεν μπορεί να εξαρτάται από τη συμπεριφορά των μερών της σχετικής διαφοράς και, ειδικότερα, από τη συμπεριφορά του κράτους μέλους που προκάλεσε την παράβαση των άρθρων αυτών με αποτέλεσμα την ακυρότητα της ρήτρας διαιτησίας δυνάμει της οποίας το διαιτητικό όργανο επιλήφθηκε της υπόθεσης. Συγκεκριμένα, εάν συναγόταν από τη συμπεριφορά ενός κράτους μέλους ότι το τελευταίο εξέφρασε οποιαδήποτε βούληση αναγνώρισης της δικαιοδοσίας του διαιτητικού οργάνου, η εν λόγω βούληση θα συνέπιπτε κατ' ανάγκην με εκείνη που εκφράστηκε κατά τη συνομολόγηση της ρήτρας διαιτησίας και, ως εκ τούτου, δεν θα μπορούσε να θεμελιώσει τη δικαιοδοσία αυτή.
52. Τέλος, τόσο από την απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158), όσο και από τις αρχές της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και της καλόπιστης συνεργασίας προκύπτει όχι μόνον ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να αναλάβουν τη δέσμευση να εξαιρούν από το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης τις διαφορές που ενδέχεται να αφορούν την εφαρμογή και την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, αλλά και ότι, εφόσον μια τέτοια διαφορά υποβάλλεται ενώπιον διαιτητικού οργάνου δυνάμει δέσμευσης αντίθετης προς το εν λόγω δίκαιο, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να αμφισβητήσουν, ενώπιον του διαιτητικού οργάνου ή ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου, το κύρος της ρήτρας διαιτησίας ή της *ad hoc* συμφωνίας διαιτησίας δυνάμει της οποίας το διαιτητικό όργανο επιλήφθηκε της υπόθεσης.
53. Τούτο επιβεβαιώνεται, εξάλλου, από το άρθρο 7, στοιχείο β', της συμφωνίας για τη λήξη ισχύος των διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά το οποίο, όταν τα συμβαλλόμενα μέρη είναι μέρη σε διμερείς επενδυτικές συμφωνίες βάσει των οποίων κινήθηκε εκκρεμής διαιτητική διαδικασία, οφείλουν, μεταξύ άλλων, εάν είναι διάδικοι σε δικαστική διαδικασία που αφορά διαιτητική απόφαση η οποία εκδόθηκε βάσει διμερούς επενδυτικής συμφωνίας, να ζητούν από το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο, κατά περίπτωση, να εξαφανίσει τη διαιτητική απόφαση, να την ακυρώσει ή να μην προβεί στην αναγνώριση και την εκτέλεσή της. Ο κανόνας αυτός εφαρμόζεται *mutatis mutandis* σε κατάσταση στην οποία η διαιτητική διαδικασία που κινήθηκε αρχικώς βάσει ρήτρας διαιτησίας η οποία είναι άκυρη λόγω της ασυμβατότητάς της με το δίκαιο της Ένωσης συνεχίζεται βάσει *ad hoc* συμφωνίας διαιτησίας η οποία συνήφθη από τα μέρη σύμφωνα με το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο και της οποίας το περιεχόμενο είναι πανομοιότυπο με εκείνο της ρήτρας διαιτησίας.

- 54 Επομένως, κάθε προσπάθεια κράτους μέλους να θεραπεύσει την ακυρότητα ρήτρας διαιτησίας μέσω σύμβασης με επενδυτή άλλου κράτους μέλους θα αντέβαινε στην υποχρέωση του πρώτου κράτους μέλους να αμφισβητήσει το κύρος της ρήτρας διαιτησίας και θα μπορούσε, ως εκ τούτου, να συνεπάγεται τον παράνομο χαρακτήρα της ίδιας της αιτίας της εν λόγω σύμβασης, καθώς αυτή θα ήταν αντίθετη προς τις θεμελιώδεις διατάξεις και αρχές της έννομης τάξης της Ένωσης οι οποίες μνημονεύονται στη σκέψη 46 της παρούσας απόφασης.
- 55 Υπό τις συνθήκες αυτές, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να δεχθεί αίτημα ακύρωσης διαιτητικής απόφασης η οποία εκδόθηκε βάσει συμφωνίας διαιτησίας που αντιβαίνει στα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ καθώς και στις αρχές της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, της καλόπιστης συνεργασίας και της αυτονομίας του δικαίου της Ένωσης.
- 56 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία η οποία επιτρέπει σε κράτος μέλος να συνάψει με επενδυτή άλλου κράτους μέλους ad hoc συμφωνία διαιτησίας που καθιστά δυνατή τη συνέχιση διαιτητικής διαδικασίας κινηθείσας βάσει ρήτρας διαιτησίας η οποία έχει περιεχόμενο πανομοιότυπο με εκείνο της ad hoc συμφωνίας, περιλαμβάνεται σε διεθνή συμφωνία συναφθείσα μεταξύ των δύο αυτών κρατών μελών και είναι άκυρη λόγω του ότι αντιβαίνει στα ως άνω άρθρα.

Επί του αιτήματος περιορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων της προς έκδοση απόφασης

- 57 Η PL Holdings ζήτησε από το Δικαστήριο, σε περίπτωση που το τελευταίο κρίνει ότι τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε συμφωνία διαιτησίας συναφθείσα μεταξύ κράτους μέλους και ιδιώτη επενδυτή άλλου κράτους μέλους, να περιορίσει τα διαχρονικά αποτελέσματα της προς έκδοση απόφασης προκειμένου αυτή να μην επηρεάσει τις διαιτητικές διαδικασίες που έχουν κινηθεί καλόπιστα βάσει ad hoc συμφωνιών διαιτησίας και θα έχουν περατωθεί πριν από την έκδοση της απόφασης.
- 58 Προκειμένου να κριθεί το ως άνω αίτημα, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η ερμηνεία που δίδει το Δικαστήριο σε κανόνα δικαίου της Ένωσης, ασκώντας την αρμοδιότητα που του απονέμει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, αποσαφηνίζει και εξειδικεύει την έννοια και το περιεχόμενο του κανόνα αυτού όπως πρέπει ή θα έπρεπε να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται από της θέσεώς του σε ισχύ. Επομένως, ο κατ' αυτόν τον τρόπο ερμηνευθείς κανόνας δικαίου μπορεί και πρέπει να εφαρμόζεται από τα δικαστήρια και επί εννόμων σχέσεων που γεννήθηκαν και διαμορφώθηκαν πριν από την έκδοση της απόφασης επί του αιτήματος ερμηνείας, εφόσον συντρέχουν κατά τα λοιπά οι προϋποθέσεις εισαγωγής ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου της σχετικής με την εφαρμογή του εν λόγω κανόνα δικαίου διαφοράς (απόφαση της 17ης Μαρτίου 2021, Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, σκέψη 78 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 59 Μόνον όμως εξαιρετικώς μπορεί το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν της συμφυούς με την έννομη τάξη της Ένωσης γενικής αρχής της ασφάλειας δικαίου, να αποφασίσει τον περιορισμό της δυνατότητας που έχει κάθε ενδιαφερόμενος να επικαλεστεί διάταξη την οποία έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο, προκειμένου να αμφισβητήσει έννομες σχέσεις που έχουν συναφθεί καλόπιστα. Για να αποφασισθεί ένας τέτοιος περιορισμός, είναι αναγκαία η συνδρομή δύο βασικών

προϋποθέσεων, συγκεκριμένα δε της καλής πίστης των ενδιαφερομένων και του κινδύνου σημαντικών διαταραχών (απόφαση της 17ης Μαρτίου 2021, Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, σκέψη 79 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 60 Ειδικότερα, το Δικαστήριο κατέφυγε στη λύση αυτή μόνον υπό πολύ συγκεκριμένες περιστάσεις, και δη όταν υπήρχε κίνδυνος σοβαρών οικονομικών συνεπειών οφειλόμενων, ιδίως, στον μεγάλο αριθμό των εννόμων σχέσεων που είχαν συσταθεί καλόπιστα βάσει ρύθμισης η οποία εθεωρείτο νομίμως ισχύουσα και εφόσον προέκυπτε ότι οι ιδιώτες και οι εθνικές αρχές είχαν παρακινηθεί σε συμπεριφορά αντιβαίνουσα προς το δίκαιο της Ένωσης λόγω αντικειμενικής και σοβαρής αβεβαιότητας ως προς το περιεχόμενο των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, αβεβαιότητας στη δημιουργία της οποίας είχε ενδεχομένως συμβάλει η ίδια η συμπεριφορά άλλων κρατών μελών ή της Επιτροπής (απόφαση της 17ης Μαρτίου 2021, Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, σκέψη 80 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 61 Πρέπει ακόμη να υπομνησθεί ότι ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων της ερμηνείας διάταξης του δικαίου της Ένωσης στην οποία προβαίνει το Δικαστήριο βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ επιτρέπεται να προβλέπεται μόνο με την ίδια την απόφαση με την οποία το Δικαστήριο αποφαινεται επί της ζητηθείσας ερμηνείας. Η αρχή αυτή εγγυάται την ίση μεταχείριση των κρατών μελών και των πολιτών έναντι του δικαίου της Ένωσης και ανταποκρίνεται, συνακόλουθα, στις επιταγές που απορρέουν από την αρχή της ασφάλειας δικαίου (απόφαση της 23ης Απριλίου 2020, Herst, C-401/18, EU:C:2020:295, σκέψη 57 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 62 Εν προκειμένω, όσον αφορά, αφενός, την προϋπόθεση περί καλής πίστης, η PL Holdings υποστηρίζει ότι η υπό κρίση υπόθεση είναι η πρώτη στην οποία το Δικαστήριο καλείται να λάβει θέση επί του κύρους ad hoc συμφωνίας διαιτησίας, όπως είναι η επίμαχη στην κύρια δίκη. Κατά τη σύναψη της εν λόγω συμφωνίας διαιτησίας, από κανένα στοιχείο δεν προέκυπτε ότι αυτή ήταν αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν εξέδωσε την απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), παρά μόνο μετά την έκδοση των διαιτητικών αποφάσεων της 28ης Ιουνίου και της 28ης Σεπτεμβρίου 2017. Εξάλλου, η PL Holdings στηρίχθηκε στη συμπεριφορά της Δημοκρατίας της Πολωνίας, συμπεριλαμβανομένου του γεγονότος ότι η τελευταία μετέσχε στη διαιτητική διαδικασία χωρίς να προβάλλει εγκαίρως ένσταση έλλειψης δικαιοδοσίας του διαιτητικού δικαστηρίου βάσει του δικαίου της Ένωσης.
- 63 Όσον αφορά, αφετέρου, την προϋπόθεση περί σημαντικών διαταραχών, η PL Holdings υποστηρίζει ότι η προς έκδοση απόφαση ενδέχεται να επηρεάσει μεγάλο αριθμό μεμονωμένων φορέων που έχουν συνάψει συμφωνίες διαιτησίας με κράτη μέλη στο πλαίσιο διαφόρων ειδών συμβάσεων. Εξάλλου, από κανένα στοιχείο της νομολογίας του Δικαστηρίου δεν προκύπτει ότι η έννοια των «σημαντικών διαταραχών» δεν μπορεί να καλύπτει κατάσταση στην οποία μια εταιρία εγκατεστημένη στην Ένωση, όπως η PL Holdings, η οποία ενεργεί καλόπιστα, υπέστη καταρχάς παράνομη απαλλοτρίωση κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, ειδικότερα δε κατά παραβίαση της ελευθερίας εγκατάστασής της που κατοχυρώνεται στα άρθρα 49 και 54 ΣΛΕΕ, και εν συνεχεία στερήθηκε του δικαιώματός της σε αποτελεσματική δικαστική προστασία, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 64 Συναφώς, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 84 των προτάσεών της, τα κρίσιμα για την παρούσα υπόθεση στοιχεία για την ερμηνεία των άρθρων 267 και 344 ΣΛΕΕ προκύπτουν ευθέως από την απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), τα διαχρονικά αποτελέσματα της οποίας δεν περιορίστηκαν από το Δικαστήριο.

- 65 Συγκεκριμένα, εάν επιτρεπόταν σε κράτος μέλος να αντικαταστήσει μια ρήτρα διαιτησίας, περιλαμβανόμενη σε διεθνή συμφωνία μεταξύ κρατών μελών, συνάπτοντας ad hoc συμφωνία διαιτησίας, προκειμένου να καταστεί δυνατή η συνέχιση διαιτητικής διαδικασίας κινηθείσας βάσει της ρήτρας αυτής, τούτο θα ισοδυναμούσε, όπως κρίθηκε στη σκέψη 47 της παρούσας απόφασης, με καταστρατήγηση των υποχρεώσεων που το κράτος μέλος υπέχει από τις Συνθήκες και, ειδικότερα, από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και από τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ, όπως αυτά ερμηνεύθηκαν με την απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158).
- 66 Επομένως, ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων της παρούσας απόφασης θα συνεπαγόταν, στην πραγματικότητα, τον περιορισμό των αποτελεσμάτων της ερμηνείας των διατάξεων αυτών στην οποία προέβη το Δικαστήριο με την απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158).
- 67 Επιπλέον, ως προς τις προβαλλόμενες σημαντικές διαταραχές, επισημαίνεται ότι, όσον αφορά, αφενός, τον αντίκτυπο που υποστηρίζεται ότι θα μπορούσε να έχει η παρούσα απόφαση επί των συμφωνιών διαιτησίας τις οποίες έχουν συνάψει τα κράτη μέλη στο πλαίσιο διαφόρων ειδών συμβάσεων, η ερμηνεία που δίδεται με την παρούσα απόφαση στο δίκαιο της Ένωσης αφορά μόνον τις ad hoc συμφωνίες διαιτησίας που έχουν συναφθεί υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι οποίες συνοψίζονται, μεταξύ άλλων, στη σκέψη 65 της παρούσας απόφασης.
- 68 Αφετέρου, η προστασία των δικαιωμάτων που η PL Holdings αντλεί από το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να διασφαλίζεται στο πλαίσιο του δικαιοδοτικού συστήματος των κρατών μελών, εν προκειμένω του πολωνικού δικαιοδοτικού συστήματος. Συνεπώς, ακόμη και αν αποδειχθεί ότι, όπως προβάλλει η PL Holdings, υπάρχει κενό στην προστασία των ως άνω δικαιωμάτων, το κενό αυτό θα πρέπει να πληρωθεί εντός του εν λόγω συστήματος, με τη συνεργασία, εφόσον παρίσταται ανάγκη, του Δικαστηρίου στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, ένα δε τέτοιο κενό δεν μπορεί να δικαιολογήσει την ανοχή της παραβίασης των θεμελιωδών διατάξεων και αρχών που μνημονεύονται στη σκέψη 65 της παρούσας απόφασης.
- 69 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να απορριφθεί το αίτημα της PL Holdings που αφορά τον περιορισμό των διαχρονικών αποτελεσμάτων της προς έκδοση απόφασης, χωρίς να είναι αναγκαίο να εξακριβωθεί η καλή πίστη της εταιρίας αυτής.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 70 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία η οποία επιτρέπει σε κράτος μέλος να συνάψει με επενδυτή άλλου κράτους μέλους ad hoc συμφωνία διαιτησίας που καθιστά δυνατή τη συνέχιση διαιτητικής διαδικασίας κινηθείσας βάσει ρήτρας διαιτησίας η οποία έχει περιεχόμενο πανομοιότυπο με εκείνο της ad hoc συμφωνίας, περιλαμβάνεται σε διεθνή συμφωνία συναφθείσα μεταξύ των δύο αυτών κρατών μελών και είναι άκυρη λόγω του ότι αντιβαίνει στα ως άνω άρθρα.

(υπογραφές)